

РОЗДІЛ 5

ВИШКІЛЬНИЙ ПЕРЕГЛЯД СОТНІ Й КУРЕНЯ

5.1. Основні засади

158. Вишкільний перегляд проводиться з метою визначення ступеня муштрового вишколу одинцем та муштурової злагодженості підрозділів. Під час вишкільного перегляду також перевіряється зовнішній вигляд козаків, наявність і стан спорядження, навчальної зброї й техніки. Під час інспектування на вишкільному перегляді, крім того, провадиться опитування козаків. Опитування козаків може також відбуватися під час перевірок.

Кожний вишкільний перегляд закінчується проходженням підрозділу (частини) урочистим ходом, а після віднесення Козацької Хоругви — виконанням підрозділами ладової пісні.

Вишкільний перегляд здійснюють прямі отамани або особи, призначені керувати інспектуванням (перевіркою).

Особам, які проводять муштровий вишкільний перегляд, дозволяється залежно від мети, завдань перегляду та проходження програми вишколу встановлювати порядок проведення вишкільного перегляду.

Напередодні перегляду отаман, що здійснює перегляд, повідомляє отамана підрозділу (частини) про час, місце, порядок шикунання та проведення перегляду, форму одягу, яку навчальну зброю приготувати на огляд.

159. Вишкільний перегляд сотні і куреня здійснюють пішо.

На перегляд виводять весь особовий склад підрозділу. Якщо є можливість — то з навчальною зброєю.

5.2. Вишкільний перегляд пішо

Перегляд сотні

160. Для вишкільного перегляду сотня шикуються в розгорнену дволову; сотенний — перед серединою сотні, за сім кроків; довбиш — за два кроки справа від групи керування, заступники сотенного — за два кроки справа від довбиша; осавул стає на лівому крилі сотні (мал. 33).

161. Коли отаман, що проводить перегляд, наблизиться на 40–50 кроків, сотенний командує: «**Сотня, СТРУНКО, вправо (вліво, до середини) — ГЛЯНЬ**».

За цією командою виконують зазначене в ст. 136.

Давши команду, сотенний прикладає руку до шапки, підходить рівним кроком до отамана, що проводить перегляд, зупиняється перед ним за два–три кроки й доповідає, наприклад: «**Пане полковнику. Перша сотня для вишкільного перегляду вишикувана. Сотенний Марчук**». Після закінчення доповіді сотенний робить лівою

(правою) ногою крок убік із рівночасним повертом праворуч (ліворуч) і, пропустивши отамана вперед, іде за ним на один–два кроки ззаду й із зовнішнього боку ладу, не опускаючи руки від шапки.

Довбуш за командою сотенного **«Вправо (вліво, до середини) — ГЛЯНЬ»** починає бити **«Похідний марш»** (Додаток 6); коли сотенний зупиниться перед отаманом, що здійснює перегляд, довбиш перестає бити в барабан, а після доповіді сотенного відновлює биття в барабан.

162. Отаман, що здійснює перегляд, після обходу чола ладу сотні від правого крила до лівого вітається з особовим складом сотні, дозволяє подати команду **«Спочинь»** і дає необхідні вказівки сотенному для продовження перегляду. Як тільки отаман зупиниться перед серединою ладу сотні, довбиш припиняє бій.

Сотенний дає команду **«СПОЧИНЬ»**, опускає руку від шапки і після отримання від отамана вказівок приступає до їх виконання.

163. Перегляд сотні починається з перевірки наявності особового складу, зовнішнього вигляду козаків, стану спорядження та навчального озброєння; тоді перевіряють рівень вишколу одинцем і сотні, вміння співати ладові пісні в складі чети й сотні.

164. Сотня проходить урочистим ходом перед отаманом, що здійснює перегляд, четами на дистанції одного лінійного (двох лінійних); чети — в триряд (чотириряд), тримаючи навчальну зброю в положенні **«на ремінь»** або в іншому положенні за вказівкою отамана, що здійснює перегляд. Автомати в положенні **«на груди»** підтримують лівою рукою за підцівник й надложе.

165. Перед початком проходження урочистим ходом безпосередні вищі отамани сотенного, присутні на перегляді, стають на один–два кроки ззаду й справа від старшого отамана, що здійснює перегляд.

Сотенний, перешикувавши (вишикувавши) сотню в лінію четових колон, маючи лінійних для позначення лінії проходження сотні на правому крилі сотні в ряді, стає сім кроків попереду чолової чети (групи керування) обличчям до ладу й командує: **«Сотня, СТРУНКО. До урочистого ходу, четами, на одного лінійного (двох лінійних) дистанції, перша чета (група керування) прямо, решта право-РУЧ»**; **«На ре-МІНЬ»** (**«Автомата на-ГРУДИ»**); **«Вправо глянь, ходом — РУШ»**, відтак швидко обертається на передку правої ноги в бік лівої руки й починає рух із лівої ноги рівночасно із сотнею.

За командою **«До урочистого ходу»** виходять із ладу й стають: заступник сотенного — два кроки за сотенним, четові — два кроки попереду своїх чет, довбиш — два кроки за заступником сотенного; лінійні вибігають або виходять пришвидшеним рівним кроком на лінію проходження сотні, зупиняються на відстані 10–15 м (15–20 кроків) один від одного, самостійно повертаються ліворуч, а за командою **«Ходом — РУШ»** рівночасно беруть автомати в положення **«на груди»**, а кріси — в положення **«зброєю честь»**.

За виконавчою командою рух починає вся сотня; причому перша чета (група керування) рухається рівним кроком прямо, а кожна наступна, підійшовши до місця,

де стояла перша чета (група керування), повертає ліворуч, відбиває крок на місці й вирівнюється. Коли чета, що йде попереду, відійде на вказану командою відстань, четовий наступної чети командус: «**ПРОСТУЙ**». За цією командою чета починає рух рівним кроком.

Правокрилові в четах ідуть уздовж лінії, позначеної лінійними, на один крок від них.

Під час проходження сотні з кісами в положенні «**на руку**» багнети тримають навпроти правого плеча, на висоті шиї, так щоб багнети другої та наступних лав перебували з правого боку тих, хто йде попереду. Кіси в положенні «**на руку**» беруть за командою (сигналом) сотенного (четового) за три–чотири лінійних до старшого отамана, що здійснює перегляд.

166. Сотенний, його заступник і четові, не доходячи до старшого отамана на дистанцію одного лінійного, прикладають руку до шапки й рівночасно повертають голову в бік старшого отамана, що здійснює перегляд.

Пройшовши чотири кроки біля старшого отамана, сотенний заходить убік, стає справа від своїх безпосередніх вищих отаманів (ст. 187) і залишається там, поки не перейде вся сотня.

Коли четовий прикладе руку до шапки, всі козаки цієї чети рівночасно повертають голову в бік старшого отамана. Після проходження чети біля старшого отамана, що здійснює перегляд, на відстань одного лінійного четовий отаман опускає руку від шапки, а всі інші козаки повертають голову прямо.

Якщо сотня проходила з кісами в положенні «**на руку**», то за командою (сигналом) четових їх беруть у положення «**на плече**».

167. Коли сотня мине старшого отамана, що здійснює перегляд, лінійні за сигналом старшого беруть зброю в положення «**на ремінь**», повертаються праворуч, бігом у лаві наздоганяють сотню й стають у лад свого підрозділу.

Перегляд куреня

168. Для вишкільного перегляду курінь шикуються в розгорнений лад у лінію четових колон або в дволаву (мал. 37 і 39); курінний — перед серединою куреня за десять кроків; довбиші куреня — на правому крилі в одній лаві, два кроки справа від сотенного чоловії сотні; заступники курінного й начальника штабу куреня — два кроки справа від довбишів. Якщо курінь має оркестру, то довбишів на крило не викликають, а оркестра стає два кроки справа від сотенного правокрилової сотні.

Зустріч старшого отамана відбувається за порядком, указаним для сотні. Після відповіді на вітання старшого отамана за командою курінного «**Спочинь**» сотенні входять з ладу і стають п'ять кроків перед серединою своїх сотень.

169. Курінь проходить перед старшим отаманом, який здійснює перегляд, сотнями на відстані одного лінійного (двох лінійних); сотні — трирядом (чотирирядом).

170. Перед початком проходження урочистим ходом курінний, перешикувавши (вишикувавши) курінь, як було зазначено, маючи лінійних на правому крилі куреня

в лаві, стає 15 кроків перед чоловою сотнею (керуванням куреня) й подає команди: **«Курінь, СТРУНКО. До урочистого ходу, сотнями, на одного лінійного (двох лінійних) дистанції, перша сотня (керування куреня) прямо, решта право-РУЧ»;** **«На ре-МІНЬ» («Автомата на-ГРУДИ»); «Вправо — ГЛЯНЬ, ходом — РУШ».**

За командою **«До урочистого ходу»** найкоротшим шляхом виходять із ладу й стають: заступники курінного й начальники штабу куреня — два кроки в одній лаві ззаду курінного, сотенні — сім кроків попереду своїх сотень, два кроки за ними — їх заступники; четові стають два кроки попереду своїх чет. Сотенні довбиші під командою старшого виходять вперед і стають чолом до лінії проходження куреня навпроти старшого отамана, який здійснює перегляд трохи ближче до вихідного положення куреня. Якщо курінь має оркестру, то вона за цією командою займає місце, вказане для довбишів.

171. Коли останній підрозділ куреня міне старшого отамана, що здійснює перегляд, довбиші (оркестра), не припиняючи биття (гри), за командою (сигналом) старшого довбиша (військового диригента) починають рух прямо, а з виходом на лінію проходження урочистим ходом слідом за старшим довбишем (військовим диригентом) повертаються ліворуч (заходять правим плечем) і рівним кроком проходять повз отамана; минувши отамана на одного-двох лінійних, биття (гру) припиняють.

172. Перевірка куреня, вихід лінійних, а також проходження урочистим ходом здійснюються, як зазначено для сотні.

РОЗДІЛ 6

ПОЛОЖЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ХОРУГВИ В ЛАДУ, ВИНЕСЕННЯ ТА ВІДНЕСЕННЯ ЇЇ

Основні засади

173. Козацький підрозділ із відмінників козацького вишколу вибирає хорунжого й двох його товаришів до Козацької Хоругви.

Крім того, для супроводу Козацької Хоругви під час винесення її до куреня й віднесення її до місця зберігання наказом призначають почесний рій. Під час руху почесного рою до місця зберігання Козацької Хоругви біля неї повинні бути хорунжий, товариші хорунжого й довбиш.

Під час перенесення Козацької Хоругви хорунжий і товариші хорунжого повинні мати черезплічники (Додаток 1).

До підрозділу Козацьку Хоругву завжди виносять розгорненою. Під час руху на значну віддаль Козацьку Хоругву переносять (перевозять) у чохлі.

Постава Козацької Хоругви в ладу

174. У ладу на місці хорунжий тримає Козацьку Хоругву біля ноги вільно опущеною правою рукою. Долішній кінець держака повинен бути біля середини стопи правої ноги (мал. 61).

175. Дія руху за попередньою командою «**Ходом**» хорунжий переносить Козацьку Хоругву на ліве рам'я й тримає її лівою рукою, витягнуною до держака, а праву руку опускає. При цій поставі Козацької Хоругви долішній кінець держака повинен бути на висоті 50–60 см від землі (мал. 62).

Мал. 61.
Постава Козацької Хоругви
в ладу на місці

Мал. 62.
Положення Козацької Хоругви
на плечі

Мал. 63.
Постава Козацької
Хоругви для руху
урочистим ходом

Під час проходження урочистим ходом на парадах Козацьку Хоругву несуть, як показано на мал. 63.

176. У розгорненому ладу частини хорунжий із Козацькою Хоругвою і два товариші стають, як показано на мал. 41.

Порядок винесення й віднесення Козацької Хоругви

177. Почесний рій йде до місця зберігання Козацької Хоругви дворядом. Попереду за чотири кроки йде ройовий, а два кроки за ним — хорунжий з товаришами, два кроки за хорунжим — довбиш.

178. Прибувши до місця зберігання Козацької Хоругви, почесний рій шикуються в розгорнену дволаву так, щоб середина ладу перебувала навпроти виходу з приміщення (місця зберігання).

Ройовий стає на правому крилі рою справа від довбиша, а два кроки справа ройового стає в одну лаву хорунжий і товариші. Для приймання Козацької Хоругви помічник (заступник) курінного писаря викликає хорунжого: **«Хорунжий, за мною, ходом — РУШ»**.

Після цієї команди хорунжий і його товариші йдуть за помічником (заступником) курінного писаря.

179. Помічник (заступник) курінного писаря, взявши Козацьку Хоругву, вручає її хорунжому й оглядає Козацьку Хоругву. Після цього помічник (заступник) курінного писаря прикладає руку до шапки, подає команду: **«Хорунжий, за мною, ходом — РУШ»** і йде до хоругви. Коли Козацька Хоругва з'явиться біля виходу, ройовий почесного рою командує: **«Рій, на Хоругву, СТРУНКО»**. За цією командою рій приймає положення **«струнко»**, ройовий прикладає руку до шапки, а довбиш починає бити **«На Хоругву»**.

Хорунжий з товаришами стає на два кроки справа ройового в одній лаві чолом у бік руху. Помічник (заступник) курінного писаря стає два кроки попереду хорунжого й опускає руку від шапки; довбиш перестає бити в барабан.

Як тільки хорунжий з товаришами стануть на своє місце, ройовий, опустивши руку від шапки, командує: **«Рій, право-РУЧ»**.

180. Рух із Козацькою Хоругвою починається за командою помічника (заступника) курінного писаря: **«Хорунжий, за мною, ходом — РУШ»**. За цією командою помічник (заступник) курінного писаря, хорунжий і товариші хорунжого починають рух півкроком. Почесний рій за командою ройового **«Рій, в дворяд, ходом — РУШ»** під час руху перешиковується, як зазначено в ст. 120. Після перешикування рою за командою писаря **«ПРОСТУЙ»** всі продовжують рух повним кроком.

Рух із Козацькою Хоругвою здійснюється рівним кроком у такому порядку: помічник (заступник) курінного писаря, два кроки за ним — хорунжий з товаришами, три кроки за хорунжим — ройовий, а чотири за ним — почесний рій; довбиш під час ходу почесного рою б'є «**Похідний марш**» і припиняє биття з початком гри оркестри (довбишів).

181. Коли почесний рій з Козацькою Хоругвою наблизиться на 40–50 кроків до куреня, курінний отаман командує: «**Курінь, на Хоругву, СТРУНКО. Вправо (вліво, до середини) — ГЛЯНЬ**».

Після цієї команди четові отамани прикладають руку до шапки, повертають голову в бік Козацької Хоругви й проводять її поглядом, повертаючи слідом за нею голову; оркестра грає «**Козацький марш**». Якщо курінь не має оркестри, то довбиші, попередньо вишикувані на місці оркестри, б'ють «**На Хоругву**». Почесний рій зупиняється біля лівого крила куреня. Хорунжий з товаришами під командою помічника (заступника) курінного писаря продовжує рух до правого крила вздовж чола куреня. Вийшовши на праве крило куреня, помічник (заступник) курінного писаря ставить хорунжого з товаришами на місце, визначене для них у ладу (мал. 41), після чого сам стає на своє місце. Коли хорунжий стане на місце, курінний отаман дає знак оркестрі (довбишам) для припинення гри (биття) й командує: «**СПОЧИНЬ**».

Після команди курінного отамана куреню «**Спочинь**» ройовий почесного рою відводить рій на своє місце в ладу чети.

182. Для віднесення Козацької Хоругви курінний командує: «**Почесний рій — ВПЕРЕД**». За цією командою почесний рій з довбишем виводять дворядом. Зайшовши правим крилом уперед, він стає обличчям до чола куреня і зупиняється на віддалі 20–25 кроків перед серединою лівокрилового підрозділу.

Коли почесний рій зупиниться, курінний командує: «**Курінь, на Хоругву, СТРУНКО. Вправо — ГЛЯНЬ**».

За цією командою курінь діє так, як зазначено в ст. 227 (почесний рій рівняється вліво); оркестра грає «**Козацький марш**» (довбиші б'ють «**Під Хоругву**»); помічник (заступник) курінного писаря командує хорунжому: «**Хорунжий, за мною, ходом — РУШ**» і веде його з товаришами вздовж чола куреня до почесного рою.

Коли хорунжий із Козацькою Хоругвою зрівняється з почесним роєм, його ройовий командує: «**Рій, ходом — РУШ!**» Рій іде з Козацькою Хоругвою до місця її зберігання. Коли почесний рій відійде 40–50 кроків, курінний отаман дає оркестрі (довбишам) знак припинити гру (биття) й командує: «**СПОЧИНЬ**».

183. Підійшовши до місця зберігання Козацької Хоругви, ройовий почесного рою вишиковує рій порядком, зазначеним в ст. 224, й командує: «**Рій, на Хоругву, СТРУНКО**». За цією командою рій діє так, як зазначено в ст. 225. Довбиш б'є «**На Хоругву**». Помічник (заступник) курінного писаря, приклавши руку до шапки, командує хорунжому: «**Хорунжий, за мною, ходом — РУШ**» — і веде його з товаришами за собою. Коли Козацька Хоругва буде внесена до приміщення, ройовий почесного рою опускає руку від шапки, довбиш припиняє бити в барабан; а тоді ройовий веде рій туди, куди наказано.

РОЗДІЛ 7

ПАРАДИ І ПОЧЕСНІ ВАРТИ

7.1. Паради

Основні засади

184. Козацькі курені займають місця згідно зі схемою шикування. Під час підходу до місця шикування для паради оркестри, які йдуть за козацькими куренями, припиняють гру. Курінні отамани і їх заступники стають на правому крилі своїх куренів в одну лаву; два кроки зліва від заступників стають хорунжий і його товариші з Козацьким Прапором куреня.

Оркестри козацьких куренів під команду головного козацького диригента шикуються у зведену оркестру навпроти того, хто приймає параду, і трохи ближче до висхідного розташування козацьких куренів; сурмачі — попереду зведеної оркестри. Призначені довбиші стають в одну або декілька лав за чоловим підрозділом.

185. Козацькі Хоругви куренів, нагороджених орденами, повинні бути з орденами та орденськими стрічками.

186. Курінні отамани про прибуття й вишикування своїх куренів доповідають командувачу паради, які беруть участь у параді.

187. Для позначення місць шикування козацьких куренів, їх крил і глибини ладу, а також для позначення лінії проходження козацтва урочистим ходом у розпорядження помічника командувача паради виділяють лінійних. Лінійні від кожного козацького куреня прибувають під команду козацького старшини за особливою вказівкою помічника командувача паради.

Лінійні мають бути вишикувані на своїх місцях до прибуття козацтва. Коли козацькі курені займають місця для шикування, лінійні стають у лад своїх підрозділів.

188. Козацтво на місці шикування для паради до прибуття того, хто приймає параду, вітають козацькі курені, проходячи перед чолом вишикуваних куренів і командувача паради.

Козаки, що перебувають поза ладом, приймають поставу **«струнко»** й прикладають руку до шапки під час доповіді командувача паради й того, хто приймає параду, а також вітають козацькі прапори під час проходження козацтва урочистим ходом.

Зустріч козацтвом командувача паради й того, хто приймає параду

189. Для зустрічі командувача паради старший за рангою отаман з тих козацьких куренів, що беруть участь у параді, дає команди: **«РІВНЯЙСЬ»**, **«СТРУНКО»**, **«ВПРАВО (вліво, до середини) — ГЛЯНЬ»**, — і доповідає про шикування козацтва. Приймавши доповідь, командувач паради подає команду **«СПОЧИНЬ»**. Під час зустрічі командувача паради зведена оркестра не грає.

190. Для зустрічі того, хто приймає параду, командувач паради подає команди: **«РІВНЯЙСЬ»**, **«СТРУНКО»**, **«Вправо (вліво, до середини) — ГЛЯНЬ»**.

Усі отамани, починаючи від четового й вище, прикладають руку до шапки. Зведена оркестра грає **«Козацький марш»**.

191. Командувач паради, приклавши руку до шапки, підходить до того, хто приймає параду, і доповідає, наприклад: **«Пане генерале-хорунжий. Козацькі курені такої-то області для паради на відзначення такого-то свята вишикуване. Командувач паради полковник Хоменко»**.

Коли командувач паради зупиниться для доповіді, зведена оркестра припиняє гру. Після закінчення доповіді командувач паради, не опускаючи руки від шапки, супроводжує того, хто приймає параду, ідучи з зовнішнього боку ладу й трохи ззаду.

192. Той, хто приймає параду, прийнявши доповідь, обходить козацтво, вітається з ним і поздоровляє. Зведена оркестра виконує **«Козацький марш»**, припиняючи гру під час зупинок того, хто приймає параду, для вітання та поздоровлення. На вітання й поздоровлення козацтво відповідає згідно зі ст. 163, при цьому **«слава»** вимовляє протягло, перекотом.

193. Під час повернення того, хто приймає параду, після обходу козацтва до місця приймання паради, козацтво повторює **«слава»** (протягло, перекотом). Зведена оркестра виконує урочисту мелодію.

194. За вказівкою того, хто приймає параду, командувач паради дає команду **«СПОЧИНЬ»**. Курінні отамани повторюють команду **«Спочинь»** або командують **«До сто-ПИ»**, а тоді **«СПОЧИНЬ»**. Сурмачі (корнетисти й трубачі) зведеної оркестри виконують сигнал **«Слухайте всі»**.

195. Після виконання сигналу **«Слухайте всі»** той, хто приймає параду, виголошує промову (читає наказ). Після закінчення промови (прочитання наказу) козацтво голосно вимовляє три рази **«слава»**, зведена оркестра виконує Державний Гімн України, усі отамани від четового й вище прикладають руку до шапки, а козацтво без команди приймає поставу **«струнко»**.

Після того як оркестра закінчила виконання Гімну, сурмачі (корнетисти й трубачі) грають **«Відбій»**, усі отамани від четового й вище опускають руку від шапки, а козацтво приймає поставу **«спочинь»**.

Порядок проходження козацтва урочистим ходом

196. Козацтво проходить урочистим ходом у ладах і в послідовності, зазначених наказом. Для проходження урочистим ходом командувач паради подає команди: **«СТРУНКО»**; **«До урочистого ходу сотнями (куренями), на одного лінійного (двох лінійних) відстані перша сотня (курінь) прямо, решта право-РУЧ»**. **«Вправо глянь, ходом — РУШ»**.

197. За командою **«До урочистого ходу»** отамани підрозділів виходять із ладу та стають на чолі своїх підрозділів, а курінні отамани і їх заступники — спереду отаманів чоловічих підрозділів на встановлених дистанціях.

Хорунжі та їх товариші також виходять наперед і стають за 15–20 кроків спереду отамана чоловіго куреня. Лінійні, призначені для позначення проходження козацтва урочистим ходом, бігом (рівним кроком) займають свої місця вздовж цієї лінії на відстані 15–20 кроків один від одного.

За командою курінного отамана хорунжі підіймають козацькі хоругви, вставляють долішній кінець держака хоругви в циліндрик черезплічника й підтримують держак руками.

198. Давши команду для проходження урочистим ходом, командувач паради рухається 30 кроків попереду отамана чоловіго куреня, спереду довбишів. Не доходячи одного–двох лінійних до того, хто приймає параду, він прикладає руку до шапки й повертає голову в його бік; минувши того, хто приймає параду, він стає справа й трохи ззаду того, хто приймає параду.

199. За командою командувача паради «**Руш**» головний підрозділ починає рух рівним кроком під бій малих барабанів. Решта підрозділів доходять до місця, де стояв чоловігий підрозділ, за командою своїх отаманів повертають ліворуч (заходять плечем), вирівнюються, займають визначені місця й за командою «**ПРОСТУЙ**» ідуть за підрозділом, що йде попереду. Правокрилові в підрозділах ідуть уздовж лінії, позначеної лінійними, на один крок від них.

200. Під час проходження куреня урочистим ходом перед серединою чоловіго козацького підрозділу йде курінний отаман, за ним три кроки — курінна старшина (в одній лаві), два кроки за курінною старшиною — хорунжий із Козацькою Хоругвою куреня та його товариші; чотири кроки за Хоругвою ідуть козацькі підрозділи один за одним на встановлених відстанях.

201. Коли чоловігий підрозділ наблизиться до того, хто приймає параду, на відстань чотирьох–п'ятьох лінійних, зведена оркестра починає грати марш; довбиші, які йдуть на чолі колони, припиняють бити в барабани й продовжують рух у вказаному напрямі.

202. Під час проходження урочистим ходом отамани підрозділів, не доходячи одного–двох лінійних до того, хто приймає параду, прикладають руку до шапки й повертають голову в бік того, хто приймає параду; усі, хто перебуває у ладу, крім правокрилових, рівночасно повертають голову в той самий бік. Коли остання лава підрозділу, що проходить, мине того, хто приймає параду, отамани опускають руку від шапки й повертають голову прямо. Хорунжі і їх товариші під час проходження урочистим ходом голови в бік того, хто приймає параду, не повертають.

203. Курінні отамани, минувши того, хто приймає параду, виходять із ладу й стають п'ять кроків правіше того, хто командує парадом.

204. Кожен курінь, пройшовши повз того, хто приймає параду, йде в тому самому ладу до вказаного місця, звідки після необхідного перешикування прямує до місця свого розташування.

205. Коли останній козацький курінь мине того, хто приймає параду, зведена оркестра припиняє гру, повертається праворуч і йде на вихідне становище, звідки проходить урочистим ходом, виконуючи під час руху марш.

7.2. Шикуння почесних варт для віддання козацьких військових пошан

206. Для зустрічі Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, які прибувають у розташування козацтва, почесна варта з Козацькою Хоругвою вишиковується в розгорненій дволаві. Хорунжий і його товариші стають за два кроки від правого крила вarti, оркестра — справа від Козацької Хоругви три кроки. Під час наближення особи, яку зустрічають, на 40–50 кроків отаман почесної вarti командує: **«Варта — РІВНЯЙСЬ»**, **«Струнко»**, **«Вправо (вліво, до середини) — ГЛЯНЬ»**.

За цими командами почесна варта повертає голову в бік особи, яку зустрічає; оркестра грає **«Козацький марш»**; отаман почесної вarti бере шаблю **«сторч»**, рівним кроком підходить до особи, яку зустрічає, зупиняється за три кроки перед нею, салютує шаблею й доповідає, наприклад: **«Пане генерале-полковнику. Почесна варта на честь вашого прибуття вишикувана. Отаман вarti сотник Шевченко»**.

Коли отаман вarti зупиниться для доповіді, оркестра припиняє гру. Закінчивши доповідь, отаман вarti робить лівою (правою) ногою крок убік з рівночасним повертом праворуч (ліворуч).

Оркестра виконує Державний Гімн України. Коли оркестра закінчить виконання Гімну, отаман вarti супроводжує особу вздовж чола вarti, ідучи за ним один-два кроки ззаду й із зовнішнього боку ладу, тримаючи шаблю опущеною.

Після привітання та обходу чола вarti отаман вarti вкладає шаблю в піхви й перешиковує варту в триряд (чотириряд); тоді варта проходить урочистим ходом повз особу, яку зустрічають.

207. Під час відкриття пам'ятника почесна варта вишиковується у дві лави перед пам'ятником чолом до нього. Отаман вarti виставляє до пам'ятника дві пари стійкових. Сійкові повинні стояти в поставі **«струнко»**.

З наближенням особи, уповноваженої для відкриття пам'ятника, за 40–50 кроків отаман вarti командує: **«Варта — РІВНЯЙСЬ»**, **«Струнко»**, **«Вправо (вліво, до середини) — ГЛЯНЬ»**, бере шаблю **«сторч»**, рівним кроком підходить до нього, підійшовши за три кроки, зупиняється, салютує шаблею й доповідає, наприклад: **«Пане генерале-четарю (або називає посаду уповноваженої особи). Почесна варта на честь відкриття пам'ятника такому-то вишикувана. Отаман вarti сотник Дмитрук»**.

Закінчивши доповідь, отаман вarti робить лівою (правою) ногою крок убік із рівночасним повертом праворуч (ліворуч), пропускає особу, уповноважену для відкриття пам'ятника, і супроводжує її, йдучи за нею на один-два кроки ззаду із зовнішнього боку, тримаючи шаблю опущеною. За вказівкою уповноваженої особи отаман вarti подає команду **«Спочинь»** і стає на своє місце в ладі.

Якщо особа, уповноважена для відкриття пам'ятника, є військовик, то на його вітання особовий склад почесної вarti відповідає згідно зі ст. 163, а на вітання решти осіб — за окремою вказівкою.

Перед зняттям із пам'ятника покривала отаман варти командує: «**Варта — СТРУНКО**», «**До середини — ГЛЯНЬ**», оркестра виконує Державний Гімн України. Коли оркестра закінчить виконувати Гімн, отаман варти подає команду «**Спочинь**».

208. Після закінчення зібрання почесна варта за командою отамана варти перешиковується в триряд (чотириряд) і проходить урочистим ходом біля пам'ятника. Стейкових почесної варти знімають за окремою вказівкою.

7.3. Огляди–конкурси на краще виконання ладових пісень

Пісня відіграє важливу роль у козацькому вихованні.

Виконання ладових пісень слід розглядати як обов'язковий елемент гри «**Джура**». Пісня повинна бути завжди присутня в житті й побуті козацької молоді.

З метою пропаганди ладової пісні, подальшого удосконалення виконавчої майстерності і муштрового вишколу особового складу, підвищення ідейно–художньої спрямованості репертуару та покращання військово–патріотичного виховання козацької молоді необхідно практикувати регулярне проведення оглядів–конкурсів на краще виконання ладової пісні.

Огляд–конкурс спочатку проводиться на краший рій, чету, а потім на краший курінь серед навчальних закладів.

Оцінка підрозділів за виконання ладової пісні на попередніх змаганнях проводиться керівниками гри, а в ході огляду–конкурсу на першість навчального закладу — комісією у складі керівника гри і двох–трьох вчителів.

За підсумками огляду–конкурсу видається наказ по навчальному закладу. Для роїв і чет та куренів, що зайняли перші місця, рекомендується заснувати перехідні призи, а за другі й треті місця нагороджувати грамотами.

При оцінюванні виконання ладової пісні враховується: вибір пісні, її ідейна спрямованість, художня цінність, актуальність тематики; рівень виконання — правильність мелодії, злитність і злагодженість звучання, виразна дикція, наявність підготовлених заспівувачів; додержання рівняння в ладу і чіткість ходу; зовнішній вигляд особового складу.

Підсумковий огляд–конкурс необхідно проводити в урочистій обстановці в присутності всього особового складу і запрошенням ветеранів визвольних змагань, представників Українського козацтва, української патріотичної громадськості.

7.4. Показові виступи із муштрового вишколу

Однією з ефективних форм підвищення муштрового вишколу козацької молоді є показові виступи підрозділів із взірцевим виконанням прийомів і дій. Їх мета — підняти у молодих козаків почуття гордості за приналежність до Українського козацтва, викликати бажання серйозно займатися муштровим вишколом. Крім того, чіткість, узгодженість у виконанні прийомів і дій підвищують у молодих козаків настрій, додають впевненості у своїх силах, виховують в них уважність, старанність,

почуття колективізму, любов до козацьких одностроїв, прагнення завжди бути підтягнутими та охайними.

Показові виступи проводяться у дні державних і козацьких свят, під час спортових заходів та свят навчальних закладів. Вони можуть проходити як складова частина свята або самостійно. Кожний виступ повинен супроводжуватися грою духової оркестри або боєм малих барабанів і складати монолітний і чіткий показ різноманітних елементів муштрового вишколу в складі козацьких підрозділів.

Для того, щоб показовий виступ досяг високих результатів, необхідно ретельно готуватися до нього всьому особовому складу підрозділів. Її рекомендується проводити у три етапи.

Перший етап полягає у засвоєнні учасниками гри розділів програми, показового виступу, виконанні муштрових хватів за розподілом й у сповільненому темпі.

На другому етапі окремі хвати і дії послідовно об'єднуються у групи, потім в єдиний цілий виступ. Третій етап зводиться до вироблення у козаків міцних навичок колективних дій у складі підрозділу. Виконання хватів доводиться до автоматизму шляхом багаторазового повторювання усієї програми в цілому.

Для музичного супроводу виступів необхідно спільно з вчителем музики чи керівником духової оркестри вміло підібрати українські військові марші й підготувати барабанників. Для підготовки підрозділів до показових виступів пропонується варіант програми, коли особовий склад роти озброєний крісами.

7.5. Програма показового виступу чети з крісами на спортовому святі

1. Сурмачі зведеної оркестри виходять на бігову доріжку стадіону і сповіщають сигналом **«Увага»** про початок виступу чети з муштрового вишколу.

2. Чета, вишикувана в дві колони на крилах стадіону, з початком гри оркестри виконує муштровий хват **«на плече»** з крісами і виходить двома колонами на поле стадіону, проводить у центрі поля захід правим (лівим) плечем у бік центральної трибуни, утворюючи загальну колону чети, і з підходом до трибуни позначає крок на місці. По закінченні гри оркестри чета зупиняється і виконує муштровий хват **«до стопи»**.

3. У голові кожної колони ідуть отаман і довбиш з малим барабаном. Довбиші після заходу в центр поля стадіону одночасно виходять на бігову доріжку біля центральної трибуни, повертаються обличчям до ладу чети і готуються до барабанного бою. Після закінченню гри оркестри довбиші починають барабанний бій і супроводжують грою виступ чети.

4. Чета спочатку розмикається по чоловій лінії, а потім в глибину ладу на інтервали і дистанції чотири кроки. Кожний козак займає вихідну поставу для виступу обличчям у бік центральної трибуни.

5. Особовий склад чети повертається **«по четвірках»** обличчям один до одного; всі виконують хват **«зброю на землю»** і роблять поверт у бік чола для виступу.

Виконання муштрових прийомів і дій без навчальної зброї

1. Поверти на місці: одна половина чети робить два поворти праворуч, друга — два поворти ліворуч, потім разом виконують поворот обернись.
2. Виконання козацького вітання на місці: у бік чола, у бік правого (лівого) крила і заднього боку ладу з наступним повертом обернись у вихідну поставу.
3. Підхід до отамана й відхід від нього: непарні колони виконують поворот ліворуч, парні — праворуч; всі разом роблять крок уперед, одночасно з приставленням ноги прикладають руку до головного убору, опускають руку, потім знову прикладають руку до головного убору; виконують поворот обернись, роблять крок уперед, одночасно ставлять ліву ногу на землю й опускають руку та приставляють ногу. Вертаючись у вихідну поставу, непарні колони роблять поворот ліворуч, парні — праворуч.
4. Поверти під час руху по квадратах: спочатку виконуються чотири поворти праворуч і чотири ліворуч під час руху на чотири рахунки, потім два поворти обернись під час ходу, перший поворот на чотири рахунки, другий — на вісім рахунків і повернення у вихідне положення.

Виконання муштрових хватів і дій з навчальною зброєю

1. Підхід до зброї і повернення на свої місця зі зброєю.
2. Виконання хватів: «**праворуч (ліворуч) скіс**», «**зброю на землю**», «**до зброї**», «**за зброю**», «**ліворуч (праворуч) скіс**», «**на плече**», «**до стопи**», «**обернись**», «**на плече**», «**до стопи**», «**обернись**».
3. Поверти під час ходу по квадратах: спочатку виконуються хвати «**на плече**», «**на руку**» на місці, потім рух по квадратах; усі разом роблять зупинку, виконують хват «**до стопи**» і поворот у бік чола.

Перешикування у складі чети

1. Непарні колони виконують поворот ліворуч, парні — праворуч; всі роблять два кроки вперед, виконують поворот у бік чола, потім шикування рядів.
2. Виконання прийомів: «**зброєю-честь**», «**до стопи**», «**обернись**».
3. Непарні колони виконують поворот праворуч, парні — ліворуч; всі роблять два кроки вперед, виконують поворот у бік чола.

Заклучна частина

1. Поверт праворуч, виконання хвату «**на плече**», хід чети під оркестру на праве крило стадіону.
2. Змикання по чоловій лінії і в глибину.
3. Проходження урочистим маршем під музику оркестри повз центральної трибуни зі зброєю в положенні «**на руку**», виконання хвату «**на плече**» та вихід зі стадіону з піснею.